

O CORESPONDENȚĂ INEDITĂ DIN TIMPUL RĂZBOIULUI PENTRU CUCERIREA INDEPENDENȚEI DE STAT A ROMÂNIEI

de MIRCEA DUMITRIU

În vara anului 1972 patrimoniul Muzeului de Istorie al Republicii Socialiste România s-a îmbogățit cu o corespondență¹, scrisă în anii 1877 și 1878, achiziționată în vederea sporirii fondului documentar al instituției și pentru valorificarea științifică a acelor scrisori, care, prin conținutul lor, reflectă evenimentele de acum 97 de ani, privite prin prisma unui participant direct la acțiunile armatei române pe frontul operațiunilor militare.

Expunerea unor scrisori din care se desprind momente de maximă importanță în desfășurarea războiului de independență, cum ar fi asaltul armatelor româno-ruse la Grivița (30 august/11 septembrie 1877) sau capitularea trupelor turcești comandate de Osman Pașa la Plevna (28 noiembrie/10 decembrie 1877), completează în cadrul general al sălii de expoziție: Războiul pentru cucerirea independenței de stat a României 1877—1878, imaginea variată și complexă pe care publicul vizitator și-o formează, sub raport documentar-muzeistic, asupra unuia din momentele cruciale ale istoriei poporului nostru.

Autorul scrisorilor, medicul Gheorghe (Iorgu) Constantinescu, a făcut parte din efectivele Regimentului 8 Dorobanți din Corpul de rezervă al armatei. Înainte de a pleca pe front, medicul a lucrat în Serviciul Sanitar Central. A fost mobilizat la 1 iulie 1877, prin Înaltul Decret nr. 1642, care stabilea chemarea în armată a medicilor militari din regimentele de dorobanți, călărași, artilerie și serviciul sanitar al armatei².

Gheorghe Constantinescu s-a născut la 12 aprilie 1843 în satul Cojanu, în apropiere de Buzău. A urmat cursurile claselor primare în orașul Buzău, iar cele secundare — Școala națională de medicină și chirurgie — la București.

În capitala Franței își perfecționează pregătirea de specialitate, obținând diploma de medic, ce i-a fost acordată la 15 iulie 1869.

Teza sa de doctorat, intitulată: „De la Rage en général et des lysses en particulier“ (Despre turbare în general și leziunile gurii în particular), s-a bucurat de aprecierile medicilor Emanuel Severin și A. M. Tardieu.

În 1869 era medic șef al taberei de la Furceni, iar în anii următori a îndeplinit funcțiile de medic secundar al Spitalului de copii din București și al Institutului de alienați de la Mărcuța.

---

¹ Scrisorile au aparținut tovarășei Alice Gheorghiu, nepoată de fiică a medicului Gheorghe (Iorgu) Constantinescu și au fost achiziționate de către Muzeul de Istorie al R. S. România, prin oferta cu nr. 338/1972.

² „Monitorul oastei“, nr. 18, 28 august, 1877, p. 652.

A fost medic ajutor al spitalului civil din Brăila, medic de plasă timp de 2 ani în districtul Fălciu, extern și intern al spitalelor Eforiei, medic-secretar în mai multe rânduri, medic șef al ambulanțelor rurale etc.

În perioada războiului de independență a fost transferat la Regimentul 8 Dorobanți din Corpul de rezervă al armatei române. Ca medic a parcurs treptele ierarhiei militare, ajungând la gradul de locotenent-colonel. Când a trecut în rezervă, avea gradul de colonel. În 1916, la 78 de ani, Gheorghe Constantinescu solicita un post de medic pe front, dorind să contribuie cu cunoștințele și puterile sale la lupta armatei române împotriva militarismului german. A murit în 1918, la vârsta de 75 ani. Contribuția medicului Gheorghe Constantinescu la activitatea serviciului sanitar, în anii 1877—1878, a fost răsplătită cu mai multe decorații și medalii, din care amintim, printre altele, „Steaua României“, „Virtutea militară“, „Crucea Trecerea Dunării“ și altele. Astfel, prin Înaltul Decret nr. 152, din 26 ianuarie 1878, a primit medalia „Virtutea militară“ — pentru fapte meritorii de curaj și devotament săvârșite în ziua de 12 octombrie 1877³.

Correspondența pe care o prezentăm în rândurile de față a fost întreținută de medic cu soția sa Elena Constantinescu, în intervalul 16 aprilie 1877—28 iulie 1878. Această corespondență însumează un număr de 78 scrisori, expediate de Gheorghe Constantinescu din diferite localități din țară și de pe front, începând cu deplasarea trupelor spre teatrul de operațiuni militare și pînă la întoarcerea armatei în țară.

Cercetarea conținutului scrisorilor oferă posibilitatea sublinierii unor aspecte multiple referitoare la evenimente din perioada războiului, situații particulare sau de interes general relevate de autorul corespondenței, martor ocular, care s-a străduit să-i păstreze o atitudine obiectivă în confruntarea cu evenimentele la care a asistat.

Primele scrisori relevă preocupările corpului medical pentru înzestrarea armatei cu echipament sanitar. Medicul precizează că îl cunoștea personal pe doctorul Carol Davila — șeful serviciului sanitar militar din România în timpul războiului de independență —, cu care a colaborat în vederea obținerii unor materiale necesare echipării trupelor din brigada a 2-a a Diviziei a II-a, Corpul I de armată. Își îmbărbătează soția printr-o scrisoare expediată din Craiova la 20 aprilie 1877, căutînd să-i împrăștie temerile exprimate în legătură cu situația deosebită în care se afla : „...eu sînt acolo unde Țara a chemat pe mai mulți români a-și face datoria“⁴.

De la sfîrșitul lunii aprilie și pînă la mijlocul lunii august 1877 scrisorile medicului Constantinescu dezvăluie greutățile întîmpinate de trupele ce se deplasau prin diferite sate sau care staționau în localitățile situate în apropierea Dunării : Galicea Mare, Moțăței, Cetate, Grojdibod, Corabia. Îmbolnăvirile ostașilor provocate de căldurile excesive, pregătirile întreprinse pentru trecerea Dunării pe malul bulgăresc, operațiunile militare ale armatelor române și rusești sînt consemnate pe larg în corespondența expediată soției sale. Într-o scrisoare trimisă din localitatea Cetate, medicul se referă la ofensiva rusă : „...rușii trecînd prin mai multe puncte ca ploaia și înaintînd mult în Dobrogea și Balcani au atras acolo grosul armatelor turce, lăsînd linia Dunării slăbită, astfel că trecerea noastră are să fie cu multă facilitate“⁵.

Nerăbdarea așteptării momentului trecerii Dunării devine tot mai dominantă pentru armata română, dornică să ajungă pe malul bulgăresc pentru a intra cît

³ „Monitorul oastei“, nr. 3, martie 1878, p. 62.

⁴ Scrisoarea din 20 aprilie 1877, p. 10. din Craiova.

⁵ Datată 2 iulie 1877, p. 3.

mai repede în luptă cu inamicul. Din mai multe scrisori se desprinde starea de spirit a ostașilor, caracteristică acelor zile încărcate de tensiunea încordată ce preceda traversarea fluviului : „...Trecerea Dunării are să se amîne..., dar oricum va fi nu vom avea a regreta căci turci(lor) le-a înghețat pilaful în gît“⁶, sau : „se zice că peste câteva zile vom trece dacă o mai fi și aceasta, dar avem deplina convicțiune (convingere — n.n.) că în această trecere nu vom întâmpina nici o rezistență, osmanlîii avîndu-și inimile închegate de pilaf...“⁷.

Descrie cu amănunte un bombardament turcesc : „...Canonada a durat ca 4 ore, turcii au trimis vreo 40 obuze, toate au căzut în sat sau afară, fără să aducă cea mai mică vătămare, noi am trimis mai puține, dar fiind mai bine dirijate i-am redus la tăcere luînd fuga“⁸.

Tirul artileriei inamice îl obligă să se adăpostească, neuitînd însă să comenteze pe un ton glumeț : „Era un șanț adine ca de 1/2 metru..., sării într-însul, ieșeam pe mal și iar mă ascundeam cînd turturica turcească se apropia“⁹. Remarcile pe care le face în legătură cu participarea armatelor române și rusești în cadrul operațiunilor militare, ce urmau să fie declanșate după trecerea Dunării, formează conținutul unor informații confirmate ulterior de desfășurarea evenimentelor. „Rolul nostru nu este decît a ocupa cetățile de pe malul Dunării și aceste cetăți negreșit nu vor fi ocupate de noi, decît după ce rușii le vor cîștiga, cînd turcii prin pierderea cetăților nu pot face decît să evacueze Bulgaria nemaifiind în stare de apărare, sînt pierduți sărmanii, mîncă necurmat bătăi cu pierderi mari și sînt cuprinși de o panică generală“¹⁰.

În două scrisori trimise din localitatea Grojdibod, medicul Constantinescu face cunoscut aspecte din activitatea serviciului sanitar, deosebit de încărcată în anotimpul călduros al lunilor de vară : „...Apropo de călduri, draga mea, suferim foarte mult, în aceste momente... din cauza căldurilor am o sumă de bolnavi între soldați, dintre ofițeri nu știu dacă din 30 au rămas 5—6 pînă acum care să nu fi fost bolnavi de mai multe ori, aceasta ne dă multă ocupație nouă medicilor(lor)“¹¹.

Din scrisorile sale se desprinde atașamentul pentru munca pe care o îndeplinește : „...Cu toate că sînt foarte mult ocupat cu serviciul, fiindcă căldura ne-a îmbolnăvit cam mulți soldați, lucrez mai cu plăcere decît oricînd pentru Patrie“¹².

Medicul asistă la trecerea Dunării de către diferite trupe românești și așteaptă cu multă nerăbdare rîndul Corpului de rezervă din care face parte : „...După o îndelungată așteptare armatele noastre sînt în ajunul trecerii, adică vreau să vorbesc de corpul nostru de rezervă ; am fost martor ocular la trecerea întregii Divizii III pe luntre în timp de 3 zile, s-a terminat aseară. Nouă ni se spune că vom trece dintr-o zi într-alta, nici ceilalți, nici noi vom avea vreo rezistență, turcii sînt fugiți, ba încă vom trece pe un frumos și solid pod care se termină astăseară“¹³.

La 20 august trupele de rezervă trec Dunărea : „...Sîntem în ora supremă, în această oră 9¹/₂ a.m. trecem, încă câteva minute și piciorul meu va atinge

⁶ Scrisoarea din 23 iunie 1877, p. 1, din Cetate.

⁷ Scrisoarea din 13 iulie 1877, p. 1, din Cetate.

⁸ Scrisoarea din 23 iulie 1877, p. 1, din Cetate.

⁹ Ibidem, p. 2.

¹⁰ Ibidem, p. 5.

¹¹ Scrisoarea din 10 august 1877, p. 3, din Grojdibod.

¹² Scrisoarea din 12 august 1877, p. 1, din Grojdibod.

¹³ Scrisoarea din 19 august 1877, p. 3 și 4, din Corabia.

pământul turcesc..., nu-i picior de turc dincolo (deocamdată bineînțeles). Diviziile a IV-a și a III-a au înaintat departe, iar noi, ca rezervă, vom rămâne mai mult pe margine“¹⁴.

Numeroase date, fapte, stări de spirit ale autorului legate de pregătirea atacului asupra Plevnei sînt consemnate cu atenție. Din ele se desprinde tabloul impresionant al înclăștării trupelor, privațiunile suportate de combatanți, eroismul și bravura românilor.

Din tabăra Verbița, la 5 km distanță de Plevna, medicul scrie în penultima zi a lunii august: „Peste cîteva ore se va da marele asalt asupra Plevnei, ultima încercare, se speră în reușită. Ploaia de bombe și gloanțe este superbă, fumul a înlocuit atmosfera, fiecă secundă este supremă pentru toți și pentru mine... Români au făcut bravuri mari, au luat tunuri de la turci“¹⁵.

Condițiile de viață pe front sînt aspre, suprasolicitarea fizică devine maximă: „Mîncăm ce putem, cîteodată ne lipsește esențialul, sînt 8 zile de cînd nu m-am dezbrăcat, nopțile sînt zi, alarma ne pune în picioare de 2—3 ori pe noapte“¹⁶.

Tensiunea produsă de focul artileriei, tras din ambele tabere, este accentuată de scurgerea lentă a timpului, care macină nervii oamenilor: „...Sîntem astăzi în a 7-a zi de bombardare, focul este viu, fustillada (împușcătura) îngrozitoare, zgomotul este asurzitor, atmosfera tremură, pămîntul chiar se mișcă sub picioare. Spațiul întunecat de fumul ce vultige (zboară). După cîteva asalturi cu pierderi, românii s-au distins, au reușit a lua cîteva pozițiuni interesante, nu se aștepta nimeni la atîta curajiu, cu toate acestea Plevna rezistă viu“¹⁷.

Eroismul românilor pe cîmpul de luptă este impresionant. În mai multe scrisori se evidențiază contribuția ostașilor noștri în înclăștarea cu inamicul: „...bieții români se luptă ca niște martiri, în asalturile lor au dat probe de eroi, dar în schimb multe inimi brave s-au pierdut, lîngă și pe zidurile celui mai principal fort al dușmanului nostru“¹⁸, sau: „...Români au luat un drapel și 3 tunuri, ei se poartă cu mult curaj“¹⁹.

Încercuirea Plevnei, după asaltul din 30 august, capătă o importanță strategică deosebită în planurile comandamentului româno-rus. Într-o serie de scrisori, medicul Constantinescu subliniază acțiunile operative ale armatelor româno-ruse: „...rezistă (Plevna), fiindcă impresurarea încă nu s-a făcut complet... aceste zile se va alege, rușii și românii fac niște mișcări strategice, care trebuie să aibă efect, ce bine ar fi!“²⁰ sau: „această afurisită de Plevna nu poate dura mult în orice caz, puterile străine nu-i acordă mai mult decît pînă la 20 noiembrie, nu știu acuma de este stil nou sau vechi... deși este posibilă chiar mai curînd capitularea și cred în sufletul meu că pentru români este terminat rezbélul prin căderea Plevnei“²¹.

Accentele de nerăbdare provocate de asediul prelungit al Plevnei se întîlnesc frecvent în corespondența medicului: „Ah, afurisita de Plevna, n-a capitulat încă, însă se prepară acum evenimente mari și această așteptare va deveni acum o realitate, fără a mai ține cont încă că proviziunile gheaurilor din Plevna sînt

¹⁴ Scrisoarea din 20 august 1877, p. 2 și 3, din Corabia.

¹⁵ Scrisoarea din 30 august 1877, p. 1.

¹⁶ Ibidem, p. 2.

¹⁷ Scrisoarea din 2 septembrie 1877, p. 2, tot lîngă Plevna.

¹⁸ Scrisoarea din 5 septembrie 1877, p. 1, tot lîngă Plevna.

¹⁹ Scrisoarea din 8 septembrie 1877, p. 1, tot lîngă Plevna.

²⁰ Scrisoarea din 14 octombrie 1877, p. 2, din Grivița.

²¹ Scrisoarea din 20 octombrie 1877, p. 1, din Grivița.

pe sffirsite”²², sau : „Pe Plevna o string greu curelele și în curînd va crăpa, după care va urma mari și bune prefaceri, cred”²³.

Capitularea cetății turcești devenise o chestiune de zile, o finalitate iminentă. „Plevna este strînsă cu cercuri de fier, chiar nu dă mai mult decît 12 zile maximum, noi de aci credem mai puțin încă, orice victorie pentru Osman este ștearsă de mult încă, armata sa fiind decimată zilnic în ieșirile de scăpare ce poate a încerca”²⁴.

Nu surprinde în contextul unor asemenea evenimente de tensiune și încordare exclamații ca aceasta : „Plevna m-a albit în realitate”²⁵.

Interesantă este descrierea încercuirii Plevnei, prezentare realizată în spiritul respectării adevărului istoric, însoțită totodată și de imagini vii, metaforice : „...Plevna este luată, nu o capitulare după cum se aștepta, ci luată de vie forță într-o încercare de ieșire a lui Osman, în care încercare s-a văzut prins pe de toate punctele, după cum păianjenele prinde pe muscă în deasa sa țesătură. Osman este rănit chiar ușor la un picior, l-am văzut, este om tînăr, frumos și general capabil. Am fost martor la toată teribila scenă... pierderile au fost enorme de la turci și foarte puține pentru noi. S-au găsit muniții de rezel colosuri și provizii încă...”²⁶.

Correspondența medicului Gheorghe Constantinescu scrisă în anul 1878 cuprinde diverse relatări despre reîntoarcerea armatei române în țară, greutățile provocate de dezghețul apelor, desconcentrările unor unități, știrile privind tratativele de pace între puterile beligerante.

Sînt prezentate diverse aspecte oare interesau pe medic pentru rezolvarea situației sale profesionale după încheierea campaniei militare, spre exemplu eventualitatea transferului în cadrul unui spital sau raporturile de serviciu cu doctorul Carol Davila.

Într-una din scrisori se reflectă atitudinea de abținere a medicului Gheorghe Constantinescu față de o întîlnire cu Carol Davila : „...Am sosit la Tîrgoviște odată cu Alteța sa Prințul (este vorba de Carol I — n.n.), cu el era și Davila, că l-am văzut pe el, dar el nu m-a văzut pe mine...ezit dacă trebuie să mă întîlnesc cu el, fiindcă mă tem să nu-mi zică ceva și eu altceva, dar deja trebuie să fie ofensat că nu m-am dus să-l văd, și apoi pleacă astăzi, cu ajutorul lui Dumnezeu”²⁷.

Motivele acestei poziții sînt mai greu de explicat, întrucît din scrisori nu rezultă elemente suplimentare care să motiveze rezervele medicului Constantinescu față de superiorul său.

Într-o altă scrisoare, medicul își face cunoscute intențiile sale de a demisiona din Serviciul Sanitar Central și de a se transfera la un spital. Autorul ei își exprimă temerile în legătură cu rămînerea sa în rîndul cadrelor active din armată și afirmă că : „...există astăzi un buget suplimentar al armatei votat de Cameră... eu zic că contez într-însul, sînt activ, am leafă, dar în același timp Davila poate să dispună de mine cum va voi, și în vederea intereselor mele, dacă el nu va consimți a-mi da un fel de serviciu pe la Buzău (care se poate crea), sau dacă cel puțin nu-mi va da voie un fel de neactivitate cu ceva din leafă, atunci cu sau fără voia lui și a mea voi cere demisiunea, sau cel puțin neactivitatea

²² Scrisoarea din 28 oct. 1877, p. 2, din Grivița.

²³ Scrisoarea din 6 noiembrie 1877, p. 4, din Grivița.

²⁴ Scrisoarea din 10 noiembrie 1877, p. 2, 3, din Grivița.

²⁵ Scrisoarea din 23 noiembrie 1877, p. 6, din Grivița.

²⁶ Scrisoarea din 30 noiembrie 1877, p. 1, din Plevna.

²⁷ Scrisoarea din 15 mai 1878, p. 2, din Tîrgoviște.

²⁸ Scrisoarea din 25 iulie 1878, p. 2, din Gemenea.

(care fiind cerută de mine va fi fără leafă). Iar dacă, din contră, guvernul în vederea economiilor va suprima imediat după desconcentrare acel buget suplimentar, atunci, de la sine și după lege, noi toți vom fi puși în neactivitate cu 2/3 din soldă”²⁸.

De apreciat în ansamblu pentru valoarea ei memorialistică, reflectînd impresiile unei persoane care a asistat la numeroase scene și momente din timpul campaniei anilor 1877—1878, corespondența medicului Gheorghe (Iorgu) Constantinescu se adaugă ca un element interesant în contextul surselor documentare despre războiul de independență a României din anii 1877—1878.

UNE CORRESPONDANCE INÉDITE DU TEMPS DE LA GUERRE D'INDÉPENDANCE DE LA ROUMANIE

— Résumé —

L'auteur des lettres, le médecin militaire Georges Constantinesco, du huitième régiment „Dorobanți”, a participé, en 1877—1878, à la campagne de l'armée roumaine, quand notre pays a obtenu, grâce à ce grands et importants sacrifices humains et matériaux, l'Indépendance nationale, ancienne aspiration du peuple roumain.

Témoin des événements passés sur la scène des opération militaires, le médecin Georges Constantinesco a surpris plusieurs moments liés aux luttes héroïques de nos soldats pour conquérir les redoutes de Grivitza (le 30 août 1877), pour la capitulation de l'armée turque à Plevna (le 28 novembre 1877), des moments importants à l'activité du service sanitaire roumain.

Dans les pages des lettres envoyées à son épouse, le médecin a laissé très bien réalisés des portraits de quelques personnalités, comme par exemple celui du médecin Carol Davila, inspecteur général du service sanitaire de l'armée roumaine ou celui du général Osman Pacha, le commandant des troupes turques de Plevna.

La valeur documentaires des lettres du médecin Georges Constantinesco s'inscrit comme une importante contribution dans le circuit de ces sources mémorielles restées jusqu'aujourd'hui inédites, qui parlent des aspects de la Guerre d'Indépendance de la Roumanie.